

Ks. WOJCIECH SURMIAK
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

***A critical Time for Bridge-Building: Catholic Theological Ethics Today.
The Third International Conference of Catholic Theological Ethics
in the World Church (CTEWC).***

**Sprawozdanie ze światowego spotkania
przedstawicieli etyki teologicznej**

(Sarajewo, 26–29 lipca 2018)

Szesnaście lat temu zrodziła się myśl stworzenia światowej sieci (*global network*), skupiającej wokół siebie katolickich naukowców zajmujących się etyką teologiczną. Idea ta przybrała w trakcie roboczego spotkania z 2003 r., na którym obecni byli: jako inicjator – prof. James Keenan SJ – oraz Soosai Arokiasamy, Benezet Bujo, Margaret Farley, Linda Hogan i Paul Schotsmans, nazwę Catholic Theological Ethics in the World Church (CTEWC). Uczestnicy spotkania artykułowali potrzebę dialogu, który otwierałby się na lokalne kultury obecne w Kościele powszechnym, a nie ograniczałby się jedynie do ukazywania „dominującego paradygmatu północy”.

Termin „teolog moralista” był w niektórych kręgach akademickich używany w przeszłości dla określenia osoby, która w swoich naukowych poszukiwaniach skupiała się na zagadnieniach etyki osobistej w przeciwieństwie do etyków społecznych, którzy zajmowali się w swych poszukiwaniach naukowych właśnie zagadnieniami społecznymi. Sieć CTEWC, skupiająca dzisiaj około 1500 naukowców z całego świata, składa się zarówno z teologów moralistów, jak i etyków społecznych oraz bioetyków i przedstawicieli etyki ekonomicznej, którzy wspólnie określają siebie jako „parający się etyką teologiczną”. Od chwili swojego powstania CTEWC zorganizował 2 kongresy o zasięgu światowym: Padwa (2006) i Trydent (2010) oraz 6 kongresów kontynentalnych: Nairobi (2012), Bangalore (2012), Berlin (2013), Kraków (2014), Bangalore (2015) i Bogota (2016). Po tym ostatnim i po spotkaniu zarządu z papieżem Franciszkiem zdecydowano, aby nie szukać w ramach poszczególnych grup roboczych różnorodności ideologicznej (między progresistami a konserwatystami), ale przede wszystkim spróbować poszukać różnorodności widzianej z perspektywy świata i geografii.

Dlatego właśnie, skoro to w Europie rozwinął się swoisty most pomiędzy światem Zachodu a światem Wschodu, przyszedł czas na zgromadzenie wokół tej idei naukowców związanych z etyką teologiczną z całego świata. Właściwie świat, koncentrując się dzisiaj mocniej na różnorodności politycznej, nie może tym samym uciec od wsłuchania się w głosy Kościoła rozsianego w różnych częściach świata i wsłuchania się w głosy naukowców, którzy właśnie tam, „na krańcach świata”, pochylają się nad zagadnieniami etyki, próbując przy tym zrozumieć napotykaną trudności i przywrócić rzeczywistość nadzieje. Pojawiła się zatem konieczność zorganizowania konferencji, która przygotowałaby

etyków teologicznych do globalnej współpracy w niespokojnym i pełnym wyzwani i politycznego mainstreamu świecie.

W ten sposób zrodziła się idea trzeciej światowej konferencji, która została zorganizowana w stolicy Bośni i Hercegowiny w dniach od 26 do 29 lipca 2018 r. pod hasłem: *A critical Time for Bridge-Building: Catholic Theological Ethics Today*. Katolički školski centar Sv. Josipa w Sarajewie stał się domem naukowej refleksji dla prawie 500 naukowców z 78 krajów świata (z czego 54% uczestników przybyło z tzw. Global South). Polską teologią moralną reprezentowały zarówno osoby pracujące w kraju: K. Glombik (Opole), J. Gocko (Lublin), M. Machinek (Olsztyn), P. Makowski (Poznań, Toruń), J. Podzielny (Opole), W. Surmiak (Katowice), jak i poza jego granicami: A. Abram (Wielka Brytania), Z. Szabłowiński (Papua Nowa Gwinea), A. Wodka (Włochy). Postery (dzisiaj alternatywny środek naukowego przekazu w stosunku do wystąpień ustnych), przedłożenia, referaty, panele skupiały się wokół 3 zasadniczych zagadnień: zmiany klimatyczne, migracje oraz ograniczanie praw obywatelskich ze strony nacjonalistycznych liderów politycznych.

Całość konferencji można było obejrzeć na żywo (*livestreaming*) jak i odtworzyć w internecie (kanał YouTube). Wśród zabierających głos byli tacy prelegenci, jak: Ch. Curran (Southern Methodist University in Dallas), Linda Hogan (Trinity College Dublin), Paul Schotsmans (Catholic University of Leuven). W konferencji uczestniczyło 3 kardynałów: jako gospodarz kard. Vinko Puljić z Sarajewa oraz kard. Blase J. Cupich z Chicago i kard. Peter Turkson, prefekt watykańskiej Dykasterii ds. Promocji Integralnego Rozwoju Człowieka.

Kongres rozpoczął się 26 lipca 2018 r. od odczytania przesłania papieża Franciszka do wszystkich zgromadzonych w Sarajewie. Ojciec Święty wskazał na znaczenie miejsca obrad jako miasta symbolu w pielgrzymce ku pojednaniu i budowaniu pokoju w doświadczeniach horroru wojny, która przyniosła tak wiele cierpień mieszkańcom tego regionu ziemi. W swoim liście Franciszek zauważył, że w życiu stara się stale realizować przesłanie konferencji, którym jest budowanie mostów, a nie wznoszenie murów. To most, a nie mur stanowi żywą nadzieję ludzkości.

W swoim wstępnym przedłożeniu o. James F. Keenan SJ ogłosił, że prof. Linda Hogan po zakończeniu obrad w Sarajewie ustępuje z przewodniczenia sieci i przekazuje władzę trzem teologom związanym z CTEWC niemal od samego początku jej istnienia. W skład zarządu weszli: Shaji George Kochuthara z Indii, Kristin Heyer z USA i Andrea Vicini z Włoch. Profesor Boston College powiedział także, że wybrane miejsce konferencji nie jest reprezentatywne ani dla bogatego świata zindustrializowanego, ani dla Global South, ale można w nim połączyć mostem obie te perspektywy. Mając bowiem na uwadze historię cierpienia miasta (szczególnie w latach konfliktu bałkańskiego 1992–1995), Sarajewo oferuje dzisiaj trzy ważne konteksty dla międzykulturowej refleksji: proces budowania pokoju po konfliktach etnicznych, proces dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego w warunkach przeważającej społeczności muzułmańskiej (stanowi ona ok. 85% populacji miasta) oraz proces budowania pokoju społecznego w warunkach poważnych problemów ekonomicznych (ok. 40% bezrobocia). Znamiennym w tym kontekście było późniejsze stwierdzenie prof. K. Heyera: „In a city of struggle and of bridges, may we pave new paths together”.

A zatem całość konferencji starała się wydobyć możliwości wspólnego tworzenia nowych ścieżek wzajemnego poznania. W trakcie 4 sesji plenarnych, 6 paneli plenarnych, 2 kontynentalnych sesji dyskusyjnych, 2 sesji konkurencyjnych, w ramach których odbyło się 50 sesji tematycznych, i 2 sesji posterowych (zaprezentowano ich w sumie 122) został przekazany ogrom treści merytorycznych. Co prawda na salach wykładowych nie dane było usłyszeć przedstawiciela polskiej teologii moralnej, jednakże w sesjach posterowych

swoje myśli naukowe wyrazili: A. Abram (UK), *Moral Education: Concept, Content, and Context* (UK Prison Service), K. Glombik (Opole), *Moral Theology in the Service of People*, M. Machinek (Olsztyn), *Moral and Theological Aspects of Advanced Directives*, P. Makowski (Poznań), *Moral Diplomacy*, A. Wodka (Włochy), *Alphonsian Compassionate Accompaniment in Moral Life*, Z. Szablowski (Papua Nowa Gwinea), *Dialogue, Forgiveness and Reconciliation*.

Pomijając szczegóły obrad i podnoszonych w ich trakcie tematów, chciałbym podkreślić, że to liczne zgromadzenie teologów moralistów w Sarajewie zakończyło się w niedzielne przedpołudnie sesją, w ramach której zostało wyrażone „profetyczne wezwanie” skierowane do osób odpowiedzialnych za polityczne i społeczne życie współczesnego świata. Głos zabrali wybitni naukowcy: Pablo Blanco (Pontificia Universidad Católica Argentina w Buenos Aires, Argentyna), Emmanuel Katongole (ugandyjski naukowiec z The University of Notre Dame w South Bend, Indiana, USA) oraz Linda Hogan (Trinity College w Dublinie, Irlandia).

Prof. Katongole stwierdził, że „naszym profetycznym zadaniem nie jest jedynie krytyka, ale także głoszenie i opisywanie nowego porządku, nowego przymierza, nowej przyszłości”. Porównał zadanie dzisiejszych naukowców do misji, którą podjął prorok Jeremiasz. Prawdziwy prorok „nie obiecuje jedynie odbudowy. On mówi o nowym porządku, który zapanuje w odbudowanym mieście. Porządek zaś, który został utracony poprzez upadek i wzgardzenie, porządek, który trzeba z honorem odbudować poprzez rozwój ekonomiczny, winien coraz wyraźniej wypełnić nasze miasta i wieś”.

Z kolei prof. L. Hogan skupiła się na *etyce wrażliwości (ethic of vulnerability)* jako na „twórczym podłożu, na którym może być wznoszony nowy sens wspólnoty politycznej”. Jeżeli zaś liczne społeczeństwa na świecie ciągle zmagają się ze stale rosnącą nietolerancją i kierowane są przez politykę strachu, to bardzo istotnym jest, aby rozpoznać, że normatywne zaangażowanie po stronie praw człowieka nie może być wyrażane większym ich pogwałcaniem niż przestrzeganiem i promocją”. Profesor z Dublina pytała o to, co stałoby się z naszymi społeczeństwami, gdybyśmy zredefiniowali nasz polityczny krajobraz poprzez skoncentrowanie się na drogach, na których jesteśmy bardziej wrażliwi na potrzeby drugiego człowieka. Czy egzystencjalne doświadczenie wrażliwości może być w jakiś sposób ulokowane w służbie politycznej, która winna bardziej jednoczyć niż dzielić? – pytała retorycznie prof. Hogan.

W trakcie kończącej konferencję „profetycznej sesji” trzecim prelegentem był prof. Pablo Blanco z Buenos Aires, który zakończył swoje prorocze wskazania, wracając do tematu konferencji i procesu budowania mostów. Zachęcił wszystkich zgromadzonych do tego, aby w czytelny sposób w swojej pracy naukowej, ale i w swoim życiu, opowiedzieli się jasno i zdecydowanie przeciwko ekonomii ekskluzji i nowej idolatrii pieniądza, przeciwko systemom finansowym, które jedynie rządzą światem, a nie służą światu, przeciwko samolubstwu i duchowemu lenistwu, przeciwko nieplodnemu pesymizmowi, przeciwko duchowej światowości, przeciwko poddawaniu się swoistemu imperializmowi kulturowemu i przeciwko tragicznej banalizacji rzeczywistości obecnej u wielu politycznych przywódców państwowych. W swym wezwaniu do reakcji wobec tych rodzajów zła prof. Blanco zachęcał także do przyjęcia innych znaczących propozycji. Należy bowiem z całą mocą powiedzieć „tak” dla „nowej jakości relacji międzyludzkich przyniesionych przez Chrystusa, „tak” dla ochrony ludzkiej godności i stworzenia, „tak” dla wyzwania związanego z byciem uczniem i misjonarzem, aby móc dokonać nowej inkulturacji wiary; „tak” dla rozpoznania i uznania bogactwa pobożności ludowej, „tak” dla popierania wszelkich inicjatyw poszukiwania prawdy, sprawiedliwości i pokoju i w końcu „tak” dla „budowania mostów” w etyce teologicznej. Po kongresie w Sarajewie można stwierdzić, że cel misyj-

ny, który charakteryzował fundatorów inicjatywy, prowadzi do konstruowania mostów w celu realizacji sieci wymiany naukowej na polu katolickiej etyki teologicznej.

Ważnym głosem konferencji była także homilia przygotowana przez kardynała Blaise'a J. Cupicha, arcybiskupa Chicago, który zgodnie z programem miał przewodniczyć sobotniej konferencyjnej Mszy św. w sarajewskiej katedrze poświęconej Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. Jednak procedury bezpieczeństwa związane z zagrożeniem zamachem zatrzymały księdza kardynała na lotnisku w Monachium i nie mógł przybyć na czas. Homilia została odczytana przez prof. J. Keenana. W homilii kard. Cupich przywołał fragment wywiadu przeprowadzonego przez Antonio Spadaro z papieżem Franciszkiem, a opublikowanego w „America” w 2013: „We must not focus on occupying the spaces where power is exercised, but rather on starting long-run historical processes... God manifests himself in time and is present in the processes of history. This gives priority to actions that give birth to new historical dynamics”.

W świetle tych słów kardynał z Chicago stwierdził, nawiązując do adhortacji *Evangelii gaudium* papieża Franciszka, że „nie ma magisterium, które nie miałyby wymiaru społecznego, ponieważ jest ono zawsze obecne w przeżywanym życiu ludzi Boga i w nich się objawia, szczególnie zaś w dynamice międzyludzkich relacji. Wszędzie tam, gdzie historia zbawienia się rozprzestrzenia... Jednym z działań, które trzeba podjąć, musi być zawsze umacnianie ludzi w ich zaufaniu co do posiadanych zdolności oraz w odkrywaniu ich twórczej zdolności co do podejmowania działań prowadzących do transformacji”. Homilia kardynała Cupicha wskazała także na ważność głosu etyki społecznej przy wszelkich próbach wprowadzania znaczących zmian społecznych.

Na koniec może jedna osobista refleksja. Każdego dnia, kiedy szedłem z hotelu do miejsca, gdzie odbywała się konferencja, przechodziłem obok sarajewskiej katedry i znajdującego się obok niej miejsca, gdzie zobaczyć można było jedną z wielu tzw. sarajewskich róż. Jest to miejsce przypominające oblężenie miasta w czasie konfliktu bałkańskiego, miejsce, w którym pozostały na ziemi ślady łusek po spadających na miasto bombach i pociskach. Zadawały on ludziom śmierć i wiele cierpień, dlatego też te małe kraterki w ziemi są pomalowane na czerwono na znak przelanej ludzkiej krwi. Sarajewskie róże przypominają przechodniom o realiach wojny i ranach, które ciągle rodzą się jeszcze i odżywają w tym mieście i jego mieszkańcach. Bywają one niebezpiecznymi pamiątkami, przypominają żalobę i złość. Są jednak także miejscami, które mówią przybyszom, że mieszkańcy Sarajewa na nowo są silni i że pokój jest zawsze delikatny i wymaga aktywnej pracy. Pokój nie jest bowiem dany raz na zawsze. Co prawda przeszłość należy do przeszłości, ale przeszłość daje też wiedzę o terażniejszości, na której chcemy budować szczęśliwą przyszłość. Sądzę, że te publiczne i rozsiane po mieście pomniki pamięci, niesamowicie proste i przemawiające w swej formie, pozwalają mieszkańcom przypominać sobie przeszłość, jednocześnie zwracając myśl ku przyszłości. Napięcie pomiędzy tymi dwoma wymiarami stało się dla mnie metaforą życia teologa, z jednej strony wchodzącego w rany ludzkiego codziennego życia czy złamanych struktur społecznych, zaś z drugiej strony odpowiedzialnego za ofiarowanie światu źródła nadziei – nazwanej przez papieża Franciszka *evangelii gaudium*.